

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Національна академія правових наук України

**ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ**

Матеріали «круглого столу»

(Харків, 4 грудня 2015 року)

За загальною редакцією *А. П. Гетьмана*

Харків
«Право»
2015

УДК 349.6
ББК 67.307
Е45

*За зміст та якість матеріалів
відповідальність несуть автори публікацій*

Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади : матеріали «круглого столу» (Харків, 4 груд. 2015 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2015. – 344 с.

ISBN 978-966-458-918-2

Збірник містить тези наукових доповідей учасників «круглого столу», що відбувся у м. Харкові 4 грудня 2015 р.

Розраховане на науковців, фахівців у галузі права, студентів юридичних вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться питаннями екологічного, земельного та аграрного права України.

УДК 349.6
ББК 67.307

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2015
ISBN 978-966-458-918-2 © Офортлення. Видавництво «Право», 2015

станов Кабінету Міністрів України»; Наказ Держкомлісгоспу України від 31 серпня 2010 р. № 263 «Про затвердження Порядку проведення перевірок при здійсненні державного контролю за додержанням вимог лісового законодавства»; Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 976 «Про затвердження Положення про державну лісову охорону»; Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 848 «Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів». В них чітко обґрунтований і сформульований державний курс щодо питань сталого розвитку лісу та вказані законодавчі рішення і порядок ведення лісового господарства.

Правове регулювання відносин власності на природні ресурси в Україні зазнало істотних змін у зв'язку з переходом до ринку. Ці зміни обумовлені об'єктивно, адже ринкові економічні відносини вимагають принципово нових, відмінних від адміністративно-командних підходів до визначення правового режиму природних об'єктів. Це безпосередньо торкнулося розвитку лісового господарства, системи його правового регулювання. Одним з найскладніших питань у цій сфері є включення лісу як природного об'єкта у цивільний обіг.

Блавацька Дар'я Андріївна
здобувач кафедри екологічного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
завідувач лабораторії кафедри
екологічного права Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ

1. Системне вивчення та вдосконалення юридичної термінології як міждисциплінарної мови сучасного правознавства належить до пріоритетів нашого століття. Найбільш поширеним та виправданим є спосіб

утворення юридичних термінів шляхом запозичення, що зумовлюється різними історичними та соціально-правовими умовами розвитку суспільства. У світлі динаміки сучасного європейського правового простору, усвідомлення Україною себе як невід'ємної частини сучасної Європи та складової євроінтеграційних процесів є досить актуальним питанням, особливо в умовах наближення національного законодавства України до європейських стандартів. Традиційно, Європейський Союз висуває три головні вимоги для країн-кандидатів щодо вступу в об'єднання: економічні, політичні та правові. Зокрема, правові передбачають наближення національного законодавства до правових стандартів, що становлять спільне правове надбання держав-членів Європейського Союзу.

З метою практичного виконання завдань з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, була прийнята ціла низка нормативно-правових актів, спрямованих на організаційно-правове забезпечення цього процесу. Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», який визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2020 р., які були затверджені Законом України від 21 грудня 2010 р. № 28189, визначається як стратегічна ціль адаптація законодавства України у сфері збереження навколишнього природного середовища відповідно до вимог директив Європейського Союзу тощо.

За сучасних умов європейської інтеграції України відбувається універсалізація юридичної мови. Наближення вітчизняної термінології та європейського законодавства сприяє формуванню спільних підходів, концепцій, міждисциплінарних зв'язків й засад загальноєвропейського праворозуміння, основою якого є загальні принципи і стандарти права. Таким чином, виклики сьогодення вимагають від України приведення до відповідності її понятійно-категоріального апарату як в науці екологічного права, еколого-правовій доктрині, так і у чинному екологічному законодавстві. Однією з головних ознак системи законодавства є поня-

тійна (термінологічна) єдність, яка передбачає логічну і термінологічну узгодженість нормативно-правових актів шляхом універсалізації та уніфікації понятійного апарату в ієрархічному, предметному, міжнародному вимірах. Крім того, сучасний розвиток науки екологічного права вимагає включення до її понятійно-категоріального апарату понять, які належать до інших галузей права. Відповідно до класифікації, запропонованої М. І. Пановим, поняття екологічного права можна розподілити на «доктринальні», тобто такі, що належать безпосередньо до сфери науки і за допомогою яких виражаються ті або інші «наукові теорії», «вчення», «концепції» юридичної науки, та «легальні», які знаходять своє знакове (мовне) відображення у термінології правових актів.

2. Наука екологічного права має притаманний власне їй понятійно-категоріальний апарат, який розглядається як логіко-юридичний інструментарій для забезпечення пізнавальної, евристичної, прогностичної та інших функцій цієї науки. Понятійний апарат екологічного права будучи системою категорій, понять, дефініцій, термінів залежить від багатьох чинників як природничого, так і соціально-економічного, політичного, історичного характеру та складається як з понять, що обумовлені предметом цієї науки і розробляються суто в її межах, так і охоплює низку понять інших юридичних наук, процес запозичення яких заслуговує особливої уваги. Слід зауважити, що цей процес не може мати довільний характер та суперечити системним зв'язкам між різними сферами наукових знань. Наявність неузгодженостей може слугувати перешкодою для належної та ефективної реалізації інтеграції понятійно-категоріальних апаратів галузей знань, предмети яких мають суміжні сфери вивчення. Запозичені екологічним правом поняття не можуть відрізнитися від визначених в інших науках, що призводить до ускладнень та проблем узгодженості понятійно-категоріального апарату у зв'язку з постійним розвитком науки, поглибленням знань, появою нових підходів, що зумовлюють динамізм змісту і обсягу понять, а також не завжди послідовним розвитком й окремими недоліками законодавчої термінології. Однозначність у визначенні термінів, їх тлумаченні та сприйнятті є найважливішою умовою розвитку і використання теоретичного знання, проте якщо у правовій науці в цілому не склалося чіткого розуміння певної категорії чи взагалі використовуються різні терміни при визначенні однакових суспільних явищ, науковцями це не вважається недоліком. Швидше — індикатором розвитку концептуального знання, який вказує на те, що

процес формування юридичної теорії ще не закінчився. Таким чином, поліваріантність термінів та їх тлумачень у певній галузі правових знань є показником її формування та розвитку. Тому існуюче розмаїття визначень змісту понять та їх трактування у різних наукових дослідженнях, які проводяться в сфері екологічного права, варто розглядати саме в ракурсі його динамічного розвитку.

3. Наближення вітчизняної загальноправової термінології до європейського законодавства є послідовним процесом узгодження основних понять, підходів та концепцій розвитку національного законодавства України. Так, наприклад, відносини права власності відіграють домінуючу роль у системі суспільно-правових відносин будь-якої європейської держави та мають закріплення у конституціях країн-членів Європейського Союзу. Зокрема, право власності — один із базових інститутів конституційного права. Так, Конституція України містить загальні положення про право власності Українського народу на природні ресурси. До цього конституційного положення доцільно адаптувати точку зору Носіка В. В. щодо права власності на землю Українського народу, адже права власності на природні ресурси є похідним від права власності на землю. Таким чином, Конституція України закріплює концепцію дворівневої конструкції здійснення права власності на природні ресурси Українського народу, суть якої полягає в тому, що природні ресурси є об'єктом права власності Українського народу, який є *самостійним суб'єктом* права власності на них і може у визначених Основним законом формах і межах безпосередньо здійснювати правомочності володіння, користування і розпорядження природними ресурсами, або ж від імені Українського народу права власника можуть здійснювати *уповноважені органи державної влади та місцевого самоврядування*. Схожа за змістом норма міститься лише у статті Р Конституції Угорської Республіки від 25 квітня 2011 року, яка закріплює, що природні ресурси, орна земля і запаси питної води, а також біологічне різноманіття та культурні цінності, всі разом є частиною *загальнонаціонального надбання*. Право власності на природні ресурси не задекларовано конституцією цієї країни. Слід зауважити, що жодна з конституцій країн Європи не містить закріплення такої дворівневої концепції права власності на природні ресурси.

4. Наука екологічного права широко залучає й використовує великий масив знань, що належить до сфери інших наук, саме тому для понятійно-категоріального апарату екологічного права характерною рисою є на-

явність запозичених понять інших галузей права, які екологічне право адаптує з метою вирішення власних завдань і здійснення своїх основних функцій. Так, у Директивах та у Правилах екологічної відповідальності 2008 (the European Communities (Environmental Liability) Regulations 2008) Європейського Союзу вживаються наступні поняття — «adverse effects», «environmental damage», «pollution», «environmental harm», які також отримали своє закріплення у екологічному праві України як «екологічна шкода». Необхідно звернути увагу, що екологічна шкода (шкода навколишньому природному середовищу) в доктрині екологічного права України не має уніфікованого підходу щодо визначення. Проте цей інститут є складним і комплексним поняттям з властивими тільки йому характеристиками, зокрема, визначальною його рисою є присутність нематеріальної складової в сутності екологічної шкоди. Із розвитком галузі екологічного права науковці та практики відзначали особливості відносин у цій сфері, зокрема, що стосуються шкоди, яка виникає в результаті екологічних правопорушень і має властиві їй специфічні риси.

Необхідно звернути увагу, що незважаючи на тісний міждисциплінарний зв'язок екологічного права з іншими галузями права, закріплення поняття «екологічна шкода» ані у цивільному праві, ані у кримінальному не відбулося, тим самим нівелювавши практичне закріплення цього виду шкоди у інших галузях права.

Дрочаль Ольга Миколаївна
здобувач кафедри екологічного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ВОДНОГО ФОНДУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКУ ДОБУ

Важливим періодом для України, який вплинув на розвиток правового регулювання земель водного фонду (в сучасному їх розумінні) є литовсько-польська доба (XIV–XVII сторіччя), за часи якої відбувається «природне взаємопроникнення правових систем» Польського коро-